

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Overskridelse af lærerudbrændthed og ADHD--diagnosticering af børn

En social praksisteoretisk udforskning af indskolingsbørn og deres lærerteams mulighed for overskridende læring i klasserummet

Kristensen, Karen Lis

Publication date:
2013

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Kristensen, K. L. (2013). *Overskridelse af lærerudbrændthed og ADHD--diagnosticering af børn: En social praksisteoretisk udforskning af indskolingsbørn og deres lærerteams mulighed for overskridende læring i klasserummet.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Resumé af afhandlingen: Overskridelse af lærerudbrændthed og ADHD diagnosticering af børn

Denne artikelbaserede afhandling er skrevet på baggrund af et praksisforskningsprojekt, der undersøger læreres og elevers sam-deltagelse i indskolingspraksis i to danske folkeskoler. Projektets hovedinteresse ligger i udfoldelsen af de samfundsskabte modsætninger, der kan ligge bag læreres vanskeligheder, der forstås og behandles som udbrændthed, og børns vanskeligheder, der diagnosticeres som ADHD. Hvordan disse modsætninger leves i hverdagslivet udfoldes i 1. persons perspektiv som dilemmaer, double-binds og begrænsning af mulighedsbetingelser for såvel lærere som elever.

Baggrund

Lærergerningen anno 2013 kan være et stressfyldt job. Lærerne som erhvervsgruppe rangerer som den med det sjette højeste stressniveau og i 2010 angiver halvdelen af lærere på førtidspension udbrændthed som hovedårsag. Årsagerne til dette synes mangfoldigt forklaret, men der spores en stigende italesættelse af børn med særlige behov (herunder især urolige børn diagnosticeret med ADHD) som en hovedårsag til læreres vanskeligheder i jobbet.

Samtidig har antallet af især drengbørn diagnosticeret med ADHD været stærkt stigende gennem de sidste 10-15 år. Urolig og forstyrrende adfærd i skolepraksis er i stigende grad tacklet gennem diagnosticering og medicinering af eleverne.

Sammen- og modstillingen af læreres udbrændthed og diagnosticeringen af urolige elever forstærkes aktuelt af et øget politisk fokus på inklusion af flere børn med særlige behov i den almindelige undervisning i folkeskolen.

Teoretisk ståsted

Projektet placerer sig overordnet inden for en social praksisteoretisk forsknings-tradition med rødder i historisk dialektisk materialisme (Holzkamp, 2013, 1998, 1995; Nissen, 2002; Tolman, 1994) og en teoretisk grundforståelse af læring som situeret deltagelse i praksisfællesskaber (Lave & Wenger, 1991; Lave, 2011).

Denne tilgang arbejder med at udforske 1. personers deltagelse i praksis som historisk medieret i samfundsstrukturer og meningsstrukturer. Praksisteoretisk praksisforskning har dobbelt ambition om at udvikle teori og praksis.

Projektet har som sit formål at overskride lærerudbrændthed og ADHD som praksisproblematikker, i betydningen: aspekter i subjekters deltagelse fra marginale positioner i samfundsskabte modsætninger. Skolen som handlesammenhæng forstås som et samfundsarrangement, hvor særlige strukturer, meninger, diskurser og handlinger medierer deltagelsen. Der trækkes her på Foucaults (2000a) teoretiske magtopfattelse og analytik, hvor især begrebet om 'selfgovernmentality' står centralt.

Empiri og metode

2 1.-klasser på to forskellige danske skoler samt disses lærerteams udgør projektets empiri. Jeg har situeret mig i de to skolepraksisser i perioder på hhv. ti måneder og tre måneder. Gennem deltagerobservation, hvor jeg også deltog som pædagogisk ressourceperson, videoobservation, fokusgruppeinterviews, semistrukturerede kvalitative interviews, individuelle og kollektive fotobaserede interviews samt kollektivt biografiarbejde er problematikkerne udfoldet og gennemarbejdet i samarbejde mellem forskeren og medforskerne i de to første klasser. Jeg – forskeren – er selv uddannet folkeskolelærer, musikpædagog og cand.psych., og gennem hele projektperioden har jeg bevidst inddraget dette som mine forskerreferencer i relationen med de udforskede praksisser.

Resume af de enkelte artikler

Overskridende læring – ADHD som eksempel

Artiklen præsenterer en kritisk tilgang til overskridende læring i relation til ADHD som praksisproblematik. I denne tilgang søges individualistisk forståelse – hvor der søges efter en årsag til problemet enten i barnet som neurologiske og/eller genetiske mangler, eller i dets omgivelser i form af forældres utilstrækkelighed eller læreres pædagogiske inkompetencer – overskredet. Artiklen ser dualistisk forståelse af problematikken som forårsagende skyldsplacering og problem-

forskydning, der i sig selv kan forstærke modsætningerne, som de opleves i skolen som samfundsarrangement af såvel børn som lærere.

Det udfoldes, hvorledes drengen Mikkel og støttepædagogen Katja deltager i skolens diskurser om regelbundne og indholdstomme strukturer. Mikkels handlemuligheder begrænses i regelstrukturerne. Han reagerer med at forlade klassen i vrede hvilket af lærerne forstås med personaliserende begreber som udtryk for impulsstyret, opmærksomhedsforstyrret, hyperaktiv adfærd. For at hindre denne adfærd sætter lærerne ind med overvågning og skærpelse af strukturerne i form af stram planlægning af undervisningen i strukturer, der har generaliserbarhed som rationale, og som udpeger rigtig hhv forkert. Katja bliver som støttepædagog administrator af strukturerne. Hun får som opgave at fremstille pictogrammer og sørge for, at børnene hele tiden kender planerne på forhånd, at de følger instruktionerne og gennemfører den plkanlagte undervisning. Men både Mikkel og Katja oplever de indholdstomme undervisningsstrukturer som handlingslammelse.

Gennem igangsætning af rundbold som leg, hvor verbal instruktion og afsitueret regelstruktur gøres unødvendig, vises hvordan Mikkel for et kort øjeblik overskrides sin marginale position i 1. klasse. Igennem igangsætning af musik-jam på musikkens præmisser og uden verbal instruktion og afsitueret regelstruktur, og ved at mediere adgang til musik fællesskabet som ligeværdigt legitimt medlem interpeles Mikkel på samme måde som aktiv ansvarsfuld deltager i fællesskabet. Blødheden i det fælles tredies struktur og mening ses således at vende potentielle konfliktsituationer til fælles 'medsætning af regler og handlinger'.

Do Teachers Leave Their Ethics at the School Gate.

Her analyseres, hvordan Mikkels lærere, Dorte og Malene, deltager i kritiske konfliktfyldte hverdags øjeblikke, hvor Mikkel – i de regler og strukturer, der fra hans perspektiv fremstår meningsløse, og uden handlemuligheder og som hindrer at han opnår genkendelighed og anerkendelse i klassefællesskabet – hhv. kaster en stol gennem lokalet og hhv. klatrer op på en trapepeafsats. I artiklen udfoldes, hvordan teamstrukturer indført som management-teknologier instrumentaliserer teammedlemmernes relationer og hindrer kollegialitet og intersubjektivitet. Dorte,

som teamleder (og uddannet specialundervisningslærer) tilskyndes til at påtage sig ansvaret for at 'fjernstyre' de andre teammedlemmers undervisning, og til at kontrollere al aktivitet i 1 klasse. I denne deltagelse, påtager hun sig skolens behov for kontrol og overvågning som sin personlige mangel. Hun føler, at hun må være bedre uddannet og at det er viden om Mikkels mangler, der kan give hende bemyndigelse, og hun føler, at al afvigelse fra de planer som hun knokler for at lave, er udtryk for hendes mangelfuldhed. Børnens leg og sjov opleves af Dorte som hendes manglende evne til at kontrollere. Fra Dortes ståsted i praksis er det muligheden for at diagnosticere og medicinere Mikkel, der synes at være den mulighed, der bedst hjælper Mikkel.

Malene deltager i teamstrukturerne og i undervisningsstrukturerne som passiv og i stadig double-bind mellem kontakt med børnene som handlegrund og frygt for at blive marginaliseret som en, der ikke kan styre børnene. Malene føler ikke, at hun kan bidrage i teamfællesskabet. Hun føler ikke, at hendes handlegrund kan opnå mening og hun bliver deprimeret. Malenes handleevne – selv om hun deltager i en situation hvor hun pga. teamstrukturer og stram forudplanlægning, der kolliderer med læreres sygdom, står alene med tre skoleklasser – begrænses. Hun opgiver at kæmpe imod instrumentaliseringen af relationerne i teamet og af relationerne med børnene.

Således forveksler lærere i management diskurser og teknologier moral og etik. Moral måler subjekter i forhold til et forestillet ideal, mens etik betyder i ethvert øjeblik og i ethvert møde med den anden at spørge: Hvordan er det være denne og dette? Denne forståelse tilskynder lærere til at handle og relatere på uetisk måde.

Igennem kollektivt biografarbejde med Dorte, Malene, Katja og Pernille, hvor vi sammen fortalte om, skrev om og udfoldede øjeblikke, hvor vi havde oplevet os sat skakmat i vores deltagelse i skolen som lærere, opnåede teamet nye forståelser af øjeblikkene og således nye handlemuligheder. Dorte overskred for en stund forståelsen af sig selv som mangelfuld kontrolfreak, da hun kom til erkendelse af, at hun var sårbar i forhold til skolens kontrolbehov, i forhold til management-tankegang og at denne sårbarhed ledte hende til selv-gouvernementalitet, gennem modsætninger mellem fx. sjov og alvor, mellem autoritet og kaos. Malene opnåede gennem det kollektive biografarbejde erkendelse af, at hendes kontakt med

Mikkel faktisk havde betydning for såvel hende selv som for Mikkel, og hun opnåede mod og handlekraft til at påbegynde 'radikal' intolerance i forhold relationer og samarbejde som som hun betragtede som uetisk. Dette såvel i teamsamarbejdet som mellem børnene indbyrdes og mellem voksne og børn.

Nysgerrighed udvider fællesskaber

I denne artikel fremanalyseres hvorledes både Heidi som lærer i 1b og Emil som elev i 1b deltager usikkert i modsætningerne mellem inklusion versus eksklusion, mellem normal versus syg af ADHD og mellem almindelig lærer versus lærer der er uddannet til at håndtere ADHD børn. Heidis handlegrund når hun udfører en stresset kontrolperformance, der hindrer at Emil handler ADHD adfærd er, at hun vil hindre at han bliver marginal i klassen. Men i den kontrollerede performance, bliver hun selv bange for at blive fyret for sin utilstrækkelighed. Dette forstærker hendes frygt for at miste kontrollen, og hindrer at hun, tillader såvel sig selv som fællesskabet 1.b at handle nysgerrigt og åbent for forskelliggørelse i betydningen: Et kontinuum hvor intensiteter inviterer til at blive forskellig fra sig selv. Børnene fastholdes i kategorial forskellighed, der hindrer at Emil bliver mindre marginal i klassen og at han får mulighed for bliven mere 'ikke ADHD'.

I kollektivt biografiarbejde kommer Heidi til erkendelse af sin sårbarhed i forhold til folkeskolens kontrolbehov og managementtankegang. Hun kommer til erkendelse af sin sårbarhed i forhold til individualistiske læringsteorier, der får hende til at føle sig utilstrækkelig i forhold til forældre og skoleledelse. Hun kommer sammen med Lene til forståelse af, at hun deltager i denne sårbarhed i en opslidende kontrolperformance.

I en kollektivt biografiarbejdeinspireret session med børnene i 1.b og lærerteamet, kommer børnene gennem fælles udfoldelse af konfliktsituationer et lille skridt i fællesskabsskabende retning når de spørger ind til Emils handlegrunde i de fastlåste øjeblikke, og der bliver sået en kim til overskridelse af fejlfindingskultur.

ADHD medication and Social Selfunderstanding in a Danish Primary School

I artiklen udfoldes drengen Dennis' deltagelse som medicineret medlem i 1.b og Heidis deltagelse som hans lærer. Heidis handlegrund når hun indvilger i at 'tvangsmedicinere' Dennis er, at hun må hjælpe Dennis med ikke at komme til at handle ADHD adfærd. Hun må hele tiden i sin navigation mellem modsætningerne mellem kvalificeret ADHD lærer og almindelig lærer kontrollere såvel Dennis som de andre børns adfærd og sørge for, at ingen skiller sig ud . Dennis deltager som medicineret ADHD barn uden mulighed for kommen til forståelse med sig selv, klassefællesskabet og andre om hvem han er og hvem han kan blive. Selvforståelse og objektivisering som legitimt medlem i klassefællesskabet er ikke en mulighed for Dennis. Dennis livsinteresse er opnåelse af selvforståelse og integritet, men han er – som syg og medicineret – sat udenfor ansvar for sine handlinger. Hans tilblivelsesproces som nogen og noget i klassen vanskeliggøres.

Igennem klassens fælles udfoldelse af konfliktsituationer, og gennem forskerens fotobaserede interview med Dennis sås der kim til Dennis' mulighed for selvforståelse i fællesskabet 1.b.

Kollektivt biografarbejde som positiv kritik.

I artiklen gøres der rede for kollektivt biografarbejde som metodologi. Der argumenteres for metodens anvendelighed i udforskning af kompleks pædagogisk praksis i forskning, der har dobbelt sigte om at udvikle teori og praksis, og for dens evne til at udforske sårbare marginale positioner i subjektperspektiv.

I kollektivt biografarbejde integreres 'moments' og 'movements' i termen: 'mo(ve)ments' for at understrege øjeblikkets potentiale for forandring og udvidelse af handleevne gennem fælles fokus på øjeblikket som det er levet, husket og fortalt om på måder der er kollektivt genkendelige og meningsfulde. Ved i fællesskab at gøre øjeblikkene 'kropsligt mærkelige', og synlige og ved at udfolde de samfundstrukturer, meningsstrukturer og diskurser, der trækkes på i de intense øjeblikke bliver sårbarheden i forhold til disse strukturer og diskurser tydelig.

I artiklen gives der eksempler på hvordan lærerteamet Dorte, Katja, Pernille og Malene i det fælles arbejde med at udfolde biografifortællinger overskrider individualistiske mangelforklaringer og opnår mere handleorienterede forståelser.